

ПОСЛЕДНОТО ИНТЕРВЮ НА ГОЛЕМИЯ НИ ТВОРЕЦ,
КОЕТО ТОЙ ДАДЕ 11 ДНИ ПРЕДИ ДА СИ ОТИДЕ

СВЕТЛИН РУСЕВ:

Творческото оцеляване и успехът са от различни семейства

Съдбата е избрала това място и време за нас и сме длъжни да го изживеem достойно и със смисъл

Когато ни е изгодно, ние, българите, се оправдаваме, че страната ни била малка, че от нас нищо не зависело, търсим подкрепа и закрила от някой по-голям "брат". В какво според Вас, акад. Русев, сме "малки" и в какво можем да бъдем "големи", ако пренебрегнем географията и битовата статистика?

- При всички "роднински" изпълнения - положителни и отрицателни - винаги е имало по-голям "брат". При новия сме като бедни роднини, доведени от превратностите на историята.

А както е известно, историята не е най-грижовният родител. Не сме единствената малка гържава и по територия, и по население, но може би сме единствените оцелели с такава граматична съдба, с такава велика история и с такъв самобитен духовен принос като Кирило-Методиевата азбука. Очевидно е, че от една страна, имаме някакви сиромашки комплекси за малоценност, а от друга - липсата на реална мярка за съизмеримост ни кара да се чувстваме или много велики и първи в село, или да си въобразим, че сме европейци, само като сменим потурите с модни костюмчета. И сега правим чупки в кръста само и само да се харесаме на някои от новите си осиновители.

В нашата история имаме достатъчно спечелени битки, за да се чувстваме горди, но и достатъчно загубени войни заради гържавническа и партийна некадърност и негалновидност. Дори обявихме война на Америка и Англия, а един наш бивш руски зет щеше да съди Съветския съюз. Майка ми, невярваща на очите си за това, което виждаше, учудена казваше: "Какво стана с тези хора, като че ли измяната ги хвана!".

Територията, на която нямаме право на каквото и да е комплекси за малоценност - това е културата, разбрана в най-широк смисъл. В началото на тази година показахме изложбата "Живопис от първата половина на XX век" с произведения, които и във

времето си, и сега могат да бъдат гордост за Всеки голям европейски музей. Показахме, че сме били и сме съизмерими с най-големите. Разбира се, "най-големите" ни политици и гържавници отказаха и да видят, и да разберат за какво става дума. Всъщност подобна проява показва къде сме големи и къде сме малки!

- Присъствате със свои картини в музейни и лични колекции по цял свят, неизменен участник сте в Парижките есенни салони, дори преди няколко години бяхте единственият източноевропейец с лична експозиция на този световен форум във френската столица, ваша е една от най-скъпо продадените български творби в "Сотбис", представяли сте изложби на родни автори в различни европейски столици... Да ви питам ли дали съществува "Шенген" за българското изкуство?

- За съжаление, в чисто административния смисъл "Шенген" за българското изкуство има. Но ние сами си го създадохме с безумията на Чиловия (по името на бившата министърка на културата за кратко Нина Чилова) закон за културноисторическото наследство. Но "Шенген" като културна и духовна граница никога не е имало, независимо от по-трудното или по-лесното движение на българското изкуство. Дори в тъй наречената тоталитарна България участвахме и представяхме страната ни в изложбени зали и музеи, за които сега можем само да мечтаем. Да не говорим за литература, музика и т.н. "Шенген" за духа не може да има. Друг е въпросът, че ние сме твърде далеч от усвояването и разпространението, от формите на налагане и на класическото, и на съвременното ни изкуство. Цялата днешна технология на показването и утвърждаването в определен смисъл се разминава със сериозните критерии за изкуство. Ние сме извън важния пазар на изкуство, а оттам - с малки изключения - и извън музейните пространства. Това, което наричаме съвременен пазар на изкуство, изобщо отсъства от нашата културна по-

“ Всяко изработване на нова ценностна йерархия ще обслужва тези, които са я изработили. ”

СВЕТАЛИН РУСЕВ отговори на въпросите на Ива Йолова на 15 май, 11 дни преди да си отиде внезапно от този свят и месец преди да празнува своя 85-годишен юбилей. Напусна ни една от най-големите личности в съвременния културен живот на България. До края не се уморяваше да реди изложби - свои и на колеги, чувствителен към личните, но и към чуждите триумфи. Обичаше да предизвиква "обществени" бури, не да се снишава по посока на вятъра. "Художествената култура на плевненеца Русев, учил в София, е и общоевропейска. Може би най би и прилягало прилагателното космополитна - написа за него през 1993 г. цененият по света наш интелек-

туалец Петър Увалиев. - Картините му говорят на всички западноевропейски ренесансови и постренесансови езици."

Съвсем накратко биографията му изглежда така. Роден е на 14 юни 1933 г. в Плевен. Ученик на Дечко Узунов в НХА. Между 1973 и 1988 г. заема различни ръководни постове в културата - шеф на СВХ, зам.-председател на Комитета за култура, директор на Националната галерия. Той е сред основателите на Комитета за защита на Русе, бил е на два пъти депутат преди и след 10 ноември 1989 г. Носител е на десетки отличия у нас (сред които званието академик и орден "Стара планина" първа степен) и по света.

“ Но ако не се осъзнае откъде и докъде "глобализацията" има право на живот, коя е нейната територия - ще изчезнем като нация. ”

“Съдбата като че ли ни е запазила някаква непрегледима битка дори и когато нямаме барикади.”

литика. "Шенген" е нашето безхаберие, безотговорност, завист и личностен егоизъм.

- Преди шест години вие погредихте негалец от Брюксел 5-етажен музей на белгийския колекционер Юго Вутен. Губят ли българските живописци и скулптори там от съжителството с признати световни майстори като Роден, Хенри Мур, Пикасо, Джакомети, Ботеро? Какво се случва сега, години след смъртта на белгийския колекционер, с този музей, както и с парка около дома му, в който присъстваха стотина творби на наши автори?

- За съжаление, приказката, поне във вида, в който я написаме и прочетохме - свърши! Истинско удоволствие беше да видиш български автори, българско изкуство в реална и достойна съизмеримост с големи европейски имена. В един момент Юго Вутен се притесняваше да акцентира и отдели като значимост българското участие. А основната част от сбирката беше българско изкуство. Дали по националистически съображения, или по други причини, то и днес е застъпено в музея, но не в този размер. За щастие, в парка нещата са труднопроменливи и доколкото ми е известно, той е запазен такъв, какъвто беше. Но докога...

- В разгара на нови обвинения и наказателни мерки у нас и в света срещу Русия вие открихте мащабна изложба в Москва. Отрази ли се по някакъв начин международното напрежение върху лично ви присъствие в руската столица?

- С всичко, което се завъртя и като реалност, и като мистификация, претендирам, че съм наясно със ситуацията. И поне от моя страна не бих гопуснал зависимост от политически съображения. Бях приет от руска страна като художник, когото ценят и познават. А и самият аз се бях постарал да се представя със сериозни и важни за мен неща.

- Как светът на изкуството реагира, повлиява ли се от омразата и агресията в политическия живот на 21. век?

- Няма еднозначни реакции и отговори. Светът на изкуството сам по себе си не е просто различен и противоречив, но надявам се, в същността си е противоположен на омразата и агресията. Доколкото изкуството се занимава с човека, с неговата грама и състояние на душата, би трябвало да следва своята дълбока същност. Но... така ли е? Съмнявам се!

- Ако трябва да класирате в една таблица причините за лошото или трезвото самочувствие на българина, как би изглеждала тя? Кои човешки достойнства и качества за вас са най-важните мотиви?

- Не знам дали има някакво значение личното ми социологическо проучване на съвременната народопсихология, но реалното спасение е не в религиозните, а в християнските добродетели - в тяхното цялостно житейско спазване и прилагане. Всяко изработване на нова съвременна ценностна йерархия ще обслужва тези, които са я изработили, и ще отговаря на определени интереси. Разбира се, малко чувство за срам и вътрешно покаяние няма да ни гоиде в повече.

- В разговор преди 5 години ми казахте, че в изкуството нещата са без възрастови измерения - човек, независимо от зрелостта и старостта, живее с илюзията, че има още дълъг творчески път. След толкова време в това изкуство, толкова изненади, които сте поднасяли на публиката си, и битки, в които сте влизали, по-смел и по-гързък ли се чувствате сега, или по-овладял страстите си?

- Не се чувствам по-различен и по-овладян - само разрушените илюзии стават все повече и повече и продължавам да се изненадвам и днес, без да съм се поучил от онова, което беше вчера. Наивна вяра, но в какво?! За съжаление, и времето, и обстоятелствата я поддържат, по-скоро ни принуждават да не забравяме и да не се отпусваме. Съдбата като че ли ни е запазила някаква непрегледима битка, дори и когато нямаме барикади.

- И друго сте ми казвали: "Илюзиите са хубаво нещо, но равносметката е извън тях". Коя е най-оцеляващата ви илюзия за бъдещето на света и коя е най-неотложната част от равносметката за него днес?

- Все още се надявам, че светът е обречен да оцелее. Но кой и какво ще остане след това оцеляване, не смея да мисля. Равносметката днес е ужасяваща. Като че ли нищо от оварваряването на човечеството не се е променило. Идеи, вяра, религии, разрушени култури, войни, жертви, груби интереси... Създаването на живота е обезсмислено. Какъв е смисълът и цената на човешкия живот?! Разумните отговори звучат днес наивно и анахронично. И все пак се надяваме! Но на какво?

- Какво е вашето разбиране за оцеляването и успеха на един творец?

- Сериозното оцеляване в изкуството - не говоря за признанието, което се движи по други правила, а за истинското оцеляване - е да запазиш и съхраниш човешката и творческата си чувствителност. Да поддържаш гуша буден, да имаш и носиш свое видение за света и хората - разбира се, ако ти е гаден талант, да материализираш идеите и... поне част от илюзиите си. И не по-малко важното - да нямаш комплекс от това, което става около теб и в света; да знаеш, че колкото и да си малък, си създаден единствен и твоят дълг е да осъзнаеш и съхраниш тази неповторимост. И да не забравяш, че винаги, до края, си ученик. Най-общо казано - да не предадеш себе си като човек и да повярваш в това, което правиш. Изобщо много дълго стана авторецентата, но при всички случаи истинското лекарство е извън нея - характер, воля и последователност! За труда не говоря, разбира се от само себе си. А колкото го

успеха - той е от друго семейство. Ако го иде - добре, ако се разминем - не е грама. Драма е, ако не издържиш и изгубиш себе си.

- Изобразителното изкуство няма нужда от прегов и все пак искам да ви попитам - сред рогна или сред чужда публика се чувствате по-комфортно, по-разбран? И за вас това има ли значение?

- Публиката навсякъде е различна и не бих я делил на своя и чужда. По-важно е защо е при мен и какво от това, което правя, стига до нея. Понякога един-единствен човек от навалищата осмисля усилията и успеха ми, друг път дори да минат стотици "почитатели", ти е пусто и безсмислено. Най-голямо и най-сериозно значение имаше публиката, зрителите, приятелите и колегите на изложбата ми през 1988 г., която направих по време на известните "Съображения" (срещу Светлин Русев - бел. авт.) на Горгор Живков. Чувствах и знаех, че с мен има една солидарност, тогава тя струваше повече от всичко. Красиви илюзии, които времето обезсмисли и разруши. А в онзи далечен ден се страхувахме сградата на "Шупка" б да не се срине. Всъщност същото време беше началото на голямата разруха, а тя в определен смисъл продължава и днес.

- Докога у нас ще се гледа на колекционера като на вреден и опасен частник и от какво най-вече зависи хората с пари да инвестират в пазара на изкуство?

- Толкова години след като триумфиратът БСП, НДСВ и ДПС приеха антиколекционерски и антикултурен закон за културното наследство, при толкова сменени парламенти и правителства и при толкова усилия на Съюза на колекционерите нищо не се промени. Тогава за какво говорим?! От тъй наречените хора с пари има сериозни колекционери, които направиха важни и значими сбирки. Васил Божков няколко пъти показва изключителни неща от притежанията си, Антонио Василев представи в Националния музей сериозна колекция от възрожденски накити. Изложбата, за която споменах в началото на разговора ни - "Живопис от първата половина на XX век", показва, че има хора с възможности, превърнали колекционерството в кауза. Как ще мотивираме и изградим отношение към изкуството, като блокираме пазара със забрана там, където в цяла Европа е разрешено? Тотално държавата е извън частния колекционер. Какво ще стане с подобно отношение? Само сбирката на Боян Радев е колкото дъве национални галерии. Къде е сградата, къде са пространствата, предоставени от държавата тя да излезе на светло? Как си представяте изграждането и поддържането на една сериозна колекция, докато се стигне до нейното социализиране? Къде е този музей на частния колекционер, който ще го мотивира да показва за по-кратко или постоянно притежанията си? И ако някой смята, че това са само "частни" проблеми, кога ли ще бъде завършен националният "Квадрат 500" с изложбените зали за съвременно изкуство? Изобщо тъжна история!

- Бихте ли продължили гумите на Вашия приятел поета Константин Павлов, публикувани в общата ви книга "Писмо до Светлин": "Изкуството е

нещо, което човек прави сам, и никое време не е алиби за безгарието".

- Те са толкова силни и точни, заг тях се крият толкова тайни и явни истини на създанието, че всяко продължаване само ще покаже колко сме далече от тяхната дълбочина!

- И все пак искало ли ви се е някога да извикате подобно на прочутата реплика "Спрете земята, искам да слеза", да речем: "Спрете България - искам да слеза"? Бихте ли предпочели някое друго време или място за живот и реализация?

- Изпитвам почти мистичен страх от намесата в работата на събата. Тя е избрала това място и това време и ние сме дължни да го изживеем, доколкото можем, достойно и изпълнено със смисъл. Най-голямата ни грама и трагедия е, когато нямаме сили и воля да осъзнаем собствената си отговорност и търсим спасение, заобикаляйки трудния път към върха. Може да са сизифовски усилията, но търкалянето на камъка си заслужава.

- Новото преселение на народите, което наблюдаваме покрай свободната миграция и бежанските вълни, засяга ли и преселение на идеи и течения в изкуството? Какво мислите за "глобализацията" и естетическите ценности?

- Агресията на глобализацията беше свършила "голямата си работа" преди още да почне в тези размери програмираното и дирижирано преселение, насочено основно към разрушаване на Еврoпа с нейните традиционни духовни ценности. И това обезсмисли националната естетика и духовна ценностна система. Формирането на критериите на "глобализацията" най-остро засегна естетическата и духовната национална идентичност. Светът на изкуството е единен и цялостен не с налагането на пиар ценности, а със своята духовна национална различност. "Глобализацията" в изкуството отвори вратите на произвола, на дирижирания пазар и критериите. Какво ще остане, какво ще бъде спасено или погребано - това е друга тема. Но ако не се осъзнае откъде и докъде "глобализацията" има право на живот, коя е нейната територия - ще изчезнем като нация.

- Чашата наполовина пълна ли е, или наполовина празна, ако оценявате днес малка или голяма е България в глобалния свят? Много "ако", нали? Кои са най-смелите ви илюзии и кои - най-големите страхове в това отношение?

- Опасявам се, че чашата е празна в "глобалния свят". Все още имам илюзия, че единствено ние можем да си я напълним цялата. Илюзия, но без нея само ще надничаме в празната чаша. ■

“ Колкото и малък да си, си създаден единствен и твоят дълг е да осъзнаеш и съхраниш тази неповторимост. ”